

УДК 633.88(477.7)

ПЕРСПЕКТИВА ВИРОЩУВАННЯ НІГЕЛЛИ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ

Г.Е. Кваско, аспірант
М.І. Федорчук, д-р с.-г. наук, професор
Миколаївський національний аграрний університет

Пошук нових рослин широкого спектру використання для введення в культуру та перспективних для впровадження в різних галузях промисловості є актуальним і має важливе господарське значення [1,2]. Пряноароматичні рослини з роду *Nigella* багаті на біологічно активні речовини, можуть справляти м'яку терапевтичну дію, тому використовуються як харчові та як лікарські рослини в народній і офіциналній медицині [3,4].

Батьківщиною Чорнушки посівні або Нігелла (*Nigellasativa* L.) вважається Мала Азія, її насінням посипали хлібобулочні вироби на всій території від Єгипту до Індії. Походить з Середземномор'я. Культивується в Європі, Єгипті, Індії, США. На півдні Європи та Кавказі вирощується як декоративна й пряносмакова рослина. Введена в культуру в Україні у 1985 році, але згодом дещо забули про цю унікальну рослину. А унікальна вона тим, що має безліч напрямків використання. До того ж корисними є фактично усі органи рослини. Усі види чорнушки декоративні та медоносні.

Дослідження сучасних вчених довели: олія нігели не тільки підвищує імунітет людини, але є сильним антибактеріальним засобом. Чорнушка, або нігела, має тонізуючу дію на організм людини, покращує зір, сприяє формуванню тонких структур мозку. Підвищує імунітет і має антидепресивну дію. Рослина ефективна при лікуванні туберкульозу, ревматизму і попереково–крижового радикуліту, а також для поліпшення пам'яті. Насіння нігели стимулює утворення нових клітин організму.

Існує близько двадцяти видів чорнушки, три з них ітродуктовано в Україні. Найбільше культивуються два середземноморські види – чорнушка дамаська (*N. damascena* L.) та чорнушка посівна (*N. sativa* L.).

Для вирощування в декоративних цілях використовують нигеллу дамаську (*N.damascena*), на другому місці також нигелла іспанська (*N. hispanica*) з сіруватими листям і небесно-блакитними квітками з яскраво червоними, майже бурими тичинками. У кулінарії популярна чорнушка посівна (*Nigella sativa*), яку називають чорний кмин або римський коріандр.

Чорнушка дамаська — *Niger lla damascen* на L., род. жовтецеві — *Ranunculaceae*.

Чорнушка дамаськая; назва походить від латин. *nigellus*, -a, -um — чорнуватий, *damascenus* — дамаський.

Рослина однорічна трав'яниста заввишки 40–60 см. Листки чергові, двічі- або тричіперисторозсічені на лінійно-шиловидні частки, завдовжки 6–10, завширшки 4–5 см. Верхні листки зближені навколо квіткі і утворюють над нею покривало, у 2–3 рази більше за квітку. Квіткі поодинокі, правильні, двостатеві, з п'ятьма пелюстковидними чашолистками. Чашолистки довгасті, гострокінцеві, синього або білого кольору. Пелюсток п'ять — вісім. Плід коробочкоподібний, ценокарпний, завдовжки 1,5–3 см, складений з п'яти зрослих листянок. Насіння завдовжки 2–3 мм, завширшки 1,5–2 см, яйцевидної, рідше клиновидно-тригранної форми; дві грані широкі, майже плоскі, третя — вужча та злегка опукла. Поверхня насіння поперечнозморщена, дрібнозерниста, матова; колір чорний; запах ароматний; смак пряний, пекучий. Цвіте в червні-липні, плоди визрівають у серпні-вересні [5].

Чорнушка посівна - *Nigella sativa* L. - Світло-зелений, злегка сизуватий однолітний з сімейства Лютикова (*Ranunculaceae*) з прямостоячим стеблом заввишки від 15 до 70 см. Листя чергові, довжиною 2 - 3 см, двічі-, тричіперисторозсічені на численні короткі лінійні сегменти. Цвіте одиночно, досить великі, розташовані на кінцях стебел і гілок. У кожній квітці найпомітнішим елементом виглядає венчіковидний чашечка з 5 блакитнувато-довгастих чашолистків довжиною 1 - 1,5 см, звужених при основі і витягнутих нагору в гострим кінцем. Дійсний віночок менш помітний, оскільки складові його 5-8 дволопатево пелюсток перетворилися на нектарники, значно коротші, ніж чашолистки. У кожній квітці багато тичинок і 3 - 7 маточок з верхніми зав'язями і короткими стовпчиками. Плід - багатолістковка, образувана 3-7 (частіше 5) багатосемінною листівками довжиною 1 - 1,5 см, зрощеними між собою майже до верхини. Кожна листівка роздута, з довгим носиком. Насіння тригранні, зморшкувато-горбкуваті, чорного забарвлення, зовні схожі на насіння цибулі репчатого. Воно містить фермент ліпазу, жирну олію (35%), ефірну олію, алкалоїди дамасцеїн і дамасценін, стерини, вітамін Е, меланін.

З насіння отримують фермент нігедазу, який гідролізує рослинні і тваринні жири. Препарат нігедаза застосовується при хронічних панкреатитах із зниженою ліполітичною активністю, хронічних захворюваннях ШКТ. Випускається в таблетках, вкритих оболонкою, що забезпечує цілковите збереження активності ферменту при нормальній і підвищеній кислотності шлункового соку і часткове — при зниженій кислотності. Нігедаза в

комплексі з ферментом оразою входить до складу препарату орнізім-Д, який призначають дітям при захворюваннях, пов'язаних з недостатністю травних ферментів.

Збирання сировини механізоване, використовують комбайни та зерноочищувальні машини. Насіння вимолочують із стиглих плодів. Сушіння штучне за температури 40–50 С.

Для культивування під чорнушку бажано відводити чисті від бур'янів, добре освітлені та родючі ґрунти. Кращі попередники – чисті і зайняті пари або озимі зернові культури [6].

Дослідження за ростом та розвитком сортів і видів даної культури потребують наукових досліджень в умовах півдня України.

Таким чином, агротехнічні прийоми вирощування нігелли є актуальним не тільки у ланці бізнесу та попиту у сфері медицини, кулінарії та косметології, а й також стане приємним подарунком для бджолярів та ландшафтних дизайнерів.

Використана література:

1. Мамчур Ф.І. Лікарські рослини на присадибній ділянці / Мамчур Ф.І., Гладун Я.Д. – К.: Урожай, 1989. – С. 28-30.
2. Машанов В.И. Пряно-ароматические растения / Машанов В.И., Покровский А.А. – М.:Агропромиздат 1991. –145с.
3. Травник: Золотые рецепты народной медицины / [Сост. А. Маркова]. – М.: Эксмо; Форум, 2007. – С. 311.
4. Эфиромасличные культуры и пряноароматические растения для использования в фитотерапии / [Сост. Работягов В.Д., Бакова Н.Н., Хлыпенко Л.А. и др.]. –Ялта, 1998. – 82 с.
5. Ковальов В.М., Павлій О.І., Ісакова Т.І., «Фармакогнозія з основами біохімії рослин» Харків ,2000 – 704 стр.
6. Хоміна В., Дорошенко О., Науково-виробничий журнал «Техніка і технології АПК» №1 (76) січень 2016 р.